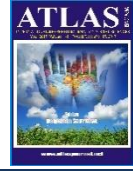

ATLAS INTERNATIONAL REFERRED JOURNAL ON SOCIAL SCIENCES

ISSN:2619-936X

Article Arrival Date: 07.05.2018

Published Date:27.07.2018

2018 / July

Vol 4, Issue:10

Pp:645-648

Disciplines: Areas of Social Studies Sciences (Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences)

TRACTATUS'TA MANTIĞIN NELİĞİ SORUNU

THE PROBLEM OF THE ESSENCE OF LOGIC IN TRACTATUS

Imran Khan MAGSİ

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri ABD, Felsefe Tarihi Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi, imran.maxi1992@gmail.com, Bursa/Türkiye

ÖZET

Bu makalemizde Wittgenstein'in mantığının mahiyetini ve gerçeklik karşısındaki konumunu inceledik. Bu çerçevede, Wittgenstein'in mantık hakkındaki temel görüşlerine yer verdik ve bu görüşler arasında mantığın dil ve dünya ile olan bağlantısı, mantığın sınırları, aşkınlığı gibi konuları analiz ettik.

Wittgenstein şüphesiz analitik felsefesinin ikinci devresini oluşturan önemli bir isimdir. Wittgenstein felsefesi Kant'ın felsefesine benzerlik gösterir. Kant düşüncenin sınırlarını çizmeye çalışırken, Wittgenstein düşünce yerine dilin sınırlarını çizmeye çalışmıştır. Bu da aslında düşüncenin sınırlandırılmasının dolaysız bir yöntemidir. Wittgenstein'in dilin ve dolayısıyla da düşüncenin sınırlarını çizmesinin amacı söylenebilen ile söylenemeyeni birbirinden ayırmaktır. Wittgenstein böyle yapmakla felsefenin problemlerine bir çözüm getirdiğine inanıyor. Çünkü ona göre felsefenin problemlerinin ana kaynağı dilin mantığının yanlış anlaşılmasıdır. Bu makalede bizim yapmaya çalıştığımız ise Wittgenstein'da mantığın ne'liği sorununu ele alıp onu değerlendirmektir.

Anahtar kelimeler: Mantık, Dil, Dünya, Tanrı

ABSTRACT

In this article, we are going to discuss the essence of logic and its importance in Wittgenstein from the perspective of reality. For this reason, Wittgenstein's basic views concerning logic have been discussed. The connection of logic between language and the World, the border lines of logic and its transcendentalities are some of the main topics.

Indeed Wittgenstein is an important figure who constitutes the second period of the Analytic Philosophy. Wittgenstein's philosophy has some similarities with the Kantian Philosophy. Kant tried to limit the thought, whereas Wittgenstein tries to limit the language, instead of limiting thought. This, in reality, is also an effort to limit the thought through language. The main reason why Wittgenstein tries to limit the language and hence the thought is to separate the sayable and the unsayable. In this way, Wittgenstein thinks that he has brought a solution to all the problems that Philosophy has been dealing with. Because according to him, all of these philosophical problems have arisen from the misunderstanding of the logic of language. In this article, Our aim is to discuss the problem of logic in Wittgenstein.

Key Words: Logic, Language, World, God

1. GİRİŞ

Yirminci yüzyılın başlangıcında felsefede bir değişiklik meydana gelmiştir. Bu değişikliği getirenler Russell (1872-1970) ve Moore (1873-1958) gibi filozoflardır. Buna göre felsefe, artık düşünce ve kavramların doğrudan değil, bunun yerine daha çok dil aracılığıyla irdelendiği bir disiplin haline gelmiştir. (Pears, 1985: 11)

Büyük bir dil filozofu olan Wittgenstein, Analitik Felsefesinin ikinci devresi olan Mantıksal Atomculuğu fikirleriyle epeyce etkilemiştir. İlk devrede Moore ve Russell'in fikirleri, İkincisinde ise 1914 – 1919 yılları arasındaki Russell'in çalışmaları ve Gençlik devri Wittgenstein'in çalışmaları, Üçüncü devrede ise Viyana Çevresinde gelişen mantıksal pozitivizm yer almaktadır. Son devrede Wittgenstein İkinci dönemiyle yine hakimiyetini sürdürmeye devam etmektedir. (Özel, 2016: 33) Wittgenstein'in felsefesini daha çok Kant'ın felsefesine benzetebiliriz: Kant düşüncenin sınırlarını çizerken, Wittgenstein dilin sınırlarını çizmeye çalışır. (Pears, 1985: 46) ve yine Kant bu sınırların

ötesinde düşüncenin durduğunu söylerken, Wittgenstein da kendi çizdiği sınırlarının ötesinde ancak sessizliğin olabileceğini söylemektedir. (Pears, 1985: 47) “Wittgenstein’in eleştirisi, dil aracılığıyla yapılan, düşüncenin ancak dolaylı bir eleştirisidir.” (Pears, 1985: 47) Wittgenstein’in amacı dilin yapısını ve sınırlarını incelemek suretiyle düşüncenin yapısı ve sınırlarını anlamak idi. İşte bu nedenledir ki Wittgenstein’in felsefesi mantığın temellerinin bir incelemesi olarak başlar. (Pears, 1985: 54).

Onun Tractatus Logico Philosophicus eseri Mantıkçı Pozitivizm yani Viyana Çevresinin kutsal kitabı sayılmıştır. Fakat, Wittgenstein’in Tractatus’taki görüşlerinin Pozitivizm’e olduğu kadar, ona tam zıt olan mistisizme de açık olduğunu söyleyenler olmuştur. (Özel, 2016: 34)

Wittgenstein mantık hakkında ne düşünüyor? Ona göre mantık nedir? Mantık acaba Tanrı mıdır? Ya da Tanrı değilse de Tanrı gibi bir şey midir? Mantık dünyanın içinde midir? Ya da dışında mı? mantık dünyadan önce midir? Ya da dünya mı mantıktan öncedir? Bu sorular bizi mantığın mahiyeti hakkında düşünmeye sevk ediyor.

2. MANTIĞIN NE’LİĞİ SORUNU

Wittgenstien felsefesinde mantık, dil ile dünya arasında var olan gizli bir sistemin adıdır. (Özel, 2016: 42) Mantık kendisi bir şeyi dile getirmez, çünkü mantık dil değildir. Ama dilin bir şeyi söylemesine izin verdiği için dilin yardımcıdır diyebiliriz.

Wittgenstien mantığa iki açıdan bakmaktadır. Birincisi, onun aşkın oluşu açısından. İkincisi ise mantığın kendisi değil, uygulaması olarak görülen boyutu açısından. Biz öncelikle mantığın aşkınlığından bahsedeceğiz. Ondan sonra da uygulamada ortaya çıkan mantığa geçeceğiz.

2.1. Mantık Aşkın mıdır?

Wittgenstein dünyanın sınırlarından bahsediyor. O, Tractatus’da şöyle diyor:

“Mantık dünyayı doldurur; dünyanın sınırları onun da sınırlarıdır”. (Wittgenstein, 1996: 131) Soykan, Wittgenstein’in bu sözünü şöyle açıyor. Dünyanın sınırları varsa bu sınırların iki tarafı da vardır; dünyanın içi ve dışı. Aynı şekilde mantığın da sınırları vardır. Sınırları olmasaydı, mantıksız bir şey olmazdı. Soykan’a göre, Wittgenstein ‘Mantık dünyayı doldurur’ derken şunu demek istiyor: Dünya ile mantık birbirine tam gelir. Tam gelmek ve dünyayı doldurmaktan kasıt dünyanın içinde, her yerinde uygulanır olması demektir. (Soykan, 1995: 28)

Dünyanın sınırları mantığın da sınırlarıdır. Neden böyle? Soykan’a göre, böyle olmasaydı dünya mantıktan ya küçük ya da büyük olurdu. Dünya mantıktan küçük olsaydı, mantık dünyanın dışına çıkacaktı. O zaman dünyanın dışı da bize kendini açmış olurdu ve o artık dünyanın dışı olmazdı. Dünya mantıktan büyük olsaydı, biz dünyanın geri kalan kısmında mantık uygulaması yapamazdık. (Soykan, 1995: 28)

Wittgenstein Tractatus’da mantığın aşkın olduğunu söylüyor.

“Mantık aşkındır” (Wittgenstein, 1996: 151) Ama diğer taraftan da mantığın sınırlarının aynı zamanda dünyanın sınırları olduğunu söylemektedir.

“Mantık dünyayı doldurur; dünyanın sınırları onun da sınırlarıdır.” (Wittgenstein, 1996: 131)

Burada zihnimizde bir soru oluşmaktadır. Wittgenstein, mantığın hem aşkın hem de onun sınırlarıyla dünyanın sınırlarının aynı olduğunu söyleyerek acaba bir çelişkiye mi düşmektedir? Soykan bu soruyu şu şekilde yanıtlıyor: Dünyanın sınırlarıyla mantığın sınırlarının aynı olması ile mantığın aşkın olup kendi sınırlarının ötesinde durmasında bir çelişki yoktur. Mantık dünyanın bir yansıması olduğuna göre tabii ki dünyanın içinde olmayacaktır. Tersine dünyaya aşkın olacaktır. (Soykan, 1995: 28)

Wittgenstein’in burada mantığın aşkın olduğunu söylemekle kastettiği şey nedir? Mantığın aşkınlığı hakkında Wittgenstein şu görüştedir: Aşkınlık Kant’ın felsefeye soktuğu bir terimdir. Bir şeyin aşkın olması iki anlama gelir; birincisi bir şeyin sınırlarını aşan, onun sınırlarının ötesinde kalan, ikincisi, o alanın mümkün olmasını sağlayan bir şey. Kant, birincisi için transendent ikincisi için ise transendental terimlerini kullanır. (Özel, 2016: 43)

Soykan'a göre ise Wittgenstein'in burada mantığın aşkın olduğunu söylemekle kastettiği şey tam olarak Tanrı olmasa da Tanrı gibi bir şeydir. (Soykan, 1995: 29)

Soykan, Wittgenstein'in gizli bir tür panteist olabileceğini de söylüyor. Çünkü Wittgenstein mantık (yani Tanrı) ve dünyaya eş zamanlı bir var oluş vermekte ve ayrıca mantığın (Tanrının) dünyanın yansısı olduğunu da söylemekte. Ve her ikisinin de birbirisiz olmadığını da ekler. (Soykan, 1995: 29)

Demek ki Tanrı dünyanın dışındadır tıpkı mantık gibi. Neden Tanrı kendini dünyada ortaya çıkarmıyor? O zaman Tanrı dünyanın içindeki herhangi bir şey gibi olurdu. Dünyanın içinde olaylar, rastlantılar var. Ama dünyanın dışında hiçbir olay, hiçbir rastlantı yoktur. Tanrı hiçbir olay, hiçbir rastlantı değildir. Tanrı dünyanın içinde olsaydı, ya Tanrı rastlantı olurdu. Ya da dünyanın içi olmazdı. Tanrı rastlantı olunca Tanrılık vasfını kaybederdi ve dünyada hiçbir Tanrı olmamış olurdu. Diğer taraftan dünya içi olmasaydı, dünya da olmazdı. Ama Wittgenstein "biliyorum bu dünya vardır" demişti. (Soykan, 1995: 29)

Öte yandan dünyanın dışında eğer herhangi bir Tanrı olmasaydı, dünyanın dışı olmazdı. Dünyanın dışı olmadan dünyanın sınırları da olmazdı. Halbuki Wittgenstein dünyanın sınırlarından da bahsetmektedir. İşte bu nedenle Tanrı kendini dünyada ortaya çıkarmıyor. (Soykan, 1995: 29)

Biz bu iddiayı Wittgenstein'in resim kuramıyla da kanıtlayabiliriz. Şöyle ki; her adın bir göstergesi vardır. "Dünya" bir ad ise, onun göstergesi onun dışında olacaktır. Demek ki dünyanın dışından dünyaya bakılarak "dünya" denilecek. Ancak o zaman "dünya" adının bir anlamı bir göstergesi olabilecek. Peki bunu kim diyecek. Elbette ki Tanrı dışında kimse diyemez. (Soykan, 1995: 30) Soykan'a göre, Tanrının varlığı Wittgenstein'in düşüncelerinin bir sonucu olsa da Wittgenstein açıkça öyle bir şey demez. (Soykan, 1995: 31)

Mantık aşkınsa ve Tanrı ile aynı şey ise, onu dile getiremeyiz. Wittgenstein burada hem mantığın ya da Tanrının dile gelmez olduğunu söylüyor hem de onlar hakkında konuşuyor. Bu onun açısından bir çelişki oluşturmuyor mu acaba? Soykan bu konuda şöyle diyor: Tanrının hem dile gelmeyen olması hem de ondan söz edilmiş olması Wittgenstein'a göre bir çelişki değildir. Çünkü 'söyleyemeyiz' demek onun nasıl olduğunu söyleyemeyiz demektir, onun ne olduğunu yani var olup olmadığını söyleyemeyiz demek değil. Biz onun var olup olmadığı hakkında konuşabiliriz, ama onun nasıl olduğu hakkında konuşamayız ve bir şeyin varlığı ile ilgili konuşmak, aslında konuşmak sayılmıyor. (Özel, 2016: 49) Dolayısıyla Wittgenstein söylenemeyen şeyler hakkında bir şeyler söyleyerek söylenemezlik yaşağını çığnemiş olmamaktadır. Başka bir ifade ile, Tanrının hem dile gelmeyen olması hem de ondan bahsedilmiş olması bir çelişki değildir. Bu durum metafizik özne, etik estetik için de söz konusudur. (Özel, 2016: 49)

Şimdi mantık ile deney arasında nasıl bir ilişki vardır, ona bakalım. Bu bize mantık ile dünyanın var olma açısından eş zamanlı bir varlığa mı sahip olduklarını yoksa mantığın dünyadan önce mi olduğu sorularını yanıtlamamıza yarayacaktır.

2.2. Mantık ve Deney Arasındaki İlişki Nasıldır?

Wittgenstien mantığın deneyden önce olduğunu söyler: "Mantık, bütün deneyimden öncedir. Onun öyle olmasından. Nasıl'dan öncedir, ne'den önce değil." (Wittgenstein, 1996: 127) Mantık bütün deneyimden önce olduğu için de aşkındır. (Utku, 2009: 206)

Çünkü 'aşkın' kavramı deney alanını aşan anlamında da kullanılır. Dolayısıyla burada mantığın aşkın olması, onun deneyden önce yani a-priori olması demektir. Yani mantık deneyden öncedir. Mantık dünyadan da önce olduğuna göre onun dünyanın kuruluşunun bir şartıdır da denebilir. "Mantığın önermeleri dünyanın yapı iskelesini tasvir ederler veya daha doğrusu onu meydana getirirler." (Özel, 2016: 44)

Soykan burada şunu da ekler, Wittgenstien, mantık deneyden öncedir der, ama bu mantığın dünyadan önce olduğu anlamına gelmez. Soykan görüşünü şöyle destekler ve devam eder: Nedir? Sorusu var mıdır yok mudur? sorusudur. Bir şeyin açıklanmasını isteyen bir soru değildir. Açıklamayı isteyen soru nasıl? sorusudur. Buna göre Ne-lik yani varlık bakımından dünya ve mantık arasında bir öncelik sonralık yoktur. Ama uygulama bakımından mantık dünyadan öncedir. Dünyadan önce olmasaydı, biz onu dünyada uygulayamazdık. (Soykan, 1995: 28-29)

Şimdi sıra nasıl sorusuna geldi. Nasıl? dediğimiz gibi açıklama isteyen bir sorudur. Bu açıdan mantık 'nasıl' dan öncedir. (Soykan, 1995: 29)

Mantık nedir? Diye sorulursa, onun cevabı mantıktan önce olurdu. Ama biz biliyoruz ki mantık her deneyden öncedir. Üstelik mantık aşkın olduğuna göre, ondan daha aşkın bir şey olamaz. Olsa da bu saçma olurdu. Aşkının aşkını saçmadır. Mantığın kendisinden önce olana ya da herhangi bir dayanağa ihtiyacı yoktur. Mantık kendi başının çaresine bakmalıdır. (Soykan, 1995: 64)

Peki mantığın ne olduğunu söyleyen bir mantık cümlesi olabilir miydi? Hayır, çünkü mantığın cümleleri hiçbir şey söylemezler. Onlar totolojidirler. Demek ki biz mantığın ne olduğunu söylemeksizin onun üstüne konuşacağız ve onu uygulayacağız. Mantığı ya da mantıksal biçimini tasvir edebilmemiz için bizim kendimizi mantığın dışına çıkarmamız lazım olacaktı. Yani dünyanın dışına. Cümle mantıksal biçimi tasvir edemez, fakat mantıksal biçim cümlede yansır. Cümle mantıksal biçimi dile getiremiyor ama kendisini gösteriyor. Mantıksal biçim de işte onda yansıyor. Cümle eğer gerçekliği tasvir etmişse, mantıksal biçimi de onun içinde bulunur. O zaman cümleye bakıp işte bu mantıksal biçimdir diyebileceğiz. (Soykan, 1995: 64)

İster doğru ister yanlış bütün cümleler mantığın hükmü altındadır. Onun mantıksal biçim hakkında konuşabilmesi için mantığın hükmü altından kalkması gerekirdi. Bu da onun mantığın dışına çıkması ve dünyanın da dışına çıkmasını gerektirecekti. Eğer mantıksal biçim dil ile söylenebilseydi, yine de o bir şey durumu olurdu. Biçim olmazdı. (Soykan, 1995: 64)

Mantığı anlamak için bizim herhangi bir deneyime ihtiyacımız yoktur. Mantığın olduğunu nereden bilebiliriz? Soykan'a göre mantığın olduğunu şu şekilde anlayabiliriz: 'mantıksız konuştuğumuzda, mantığın olduğunu anlarız'. (Soykan, 1995: 65)

Bir şey durumu öteki şey durumları olmaksızın olamaz. Onların hepsi de dünyadır. Biz mantıksız olan hiçbir şeyi düşünemeyiz. Yani mantık olmadan biz düşünemeyiz. İşte bundan dolayıdır ki mantık a-prioridir. (Soykan, 1995: 66) Ama mantığın uygulaması olarak görünen bir mantık vardır ki bu mantık dil – dünya ilişkisinde ortaya çıkmaktadır. Yani deneyimlediğimiz mantıktır.

3. SONUÇ

Gördüğümüz gibi Wittgenstein'in mantık hakkındaki düşünceleri çok farklı anlamlara gelebilmektedir. Mantığın aşkın olduğunu düşünmesi onun Tanrı ile adeta bir ve aynı konumda olduğunu gösteriyor. Wittgenstein mantık derken acaba Tanrıyı mı kastedip etmediğini de gördük. Şöyle söylesek daha uygun olur. Wittgenstein aslında çok inançlı biri. Onun Yahudi kökenli bir aileden gelmiş olmasıyla dinsel içerikli unsurlara saygılı olması bunun bir kanıtıdır. Wittgenstien metafizik konuları dünyanın dışına çıkarırken de onlara karşı takındığı tavır da pozitivistlerin çoğunun aksine tam da saygı ve hürmetin göstergesidir. Wittgenstein metafizik konuları dünyanın dışına çıkarırken, onları reddetmiyor, aslında onlara ayrı bir yer veriyor. Onlara gelince adeta Wittgenstein'in nutku tutuluyor ve metafizik konularında sessizliğimizi korumamız gerektiğini söylüyor.

Wittgenstein'in böyle yapmasının sebebi dünyanın içindeki her şeyin nasıl ise öyle olduğu ve nasıl vuku buluyorsa, öyle vuku bulduğu bir dünyayı kavramak ya da kurgulamak istemesidir. (Soykan, 1995: 27)

KAYNAKÇA

Utku A., (2009) Ludwig Wittgenstein, Doğubatu Yayınları, Ankara.

Özel, A., (2016) Wittgenstein Mantığında Önergeler Meselesi, Emin Yayınları, Bursa.

Pears, D., (1985) Wittgenstein, Çev. Arda Denkel, Afa Yayıncılık, İstanbul.

Soykan, Ö., (1995) Felsefe ve Dil- Wittgenstien Üstüne Bir Araştırma, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Wittgenstein, L., (1996) Tractatus Logico-Philosophicus, Çev. Oruç Aruoba, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.